

„Ametniku soovitussonastik”

Eesti keele instituudis sai valmis uus veebisõnastik – „Ametniku soovitussonastik”, mis asub aadressil <http://www.eki.ee/dict/ametnik/>.

Seda sõnastikku võivad pealkirjale vaatamata kasutada kõik, kel on vaja kirjutada ametlikuma sisuga kirjakeelseid tekste, näiteks riigi- ja omavalitsusametnikud ja sekretärid, kuid miks mitte ka ajakirjanikud, reklaamiloojad või tootetutvustajad. Sõnastik jagab tekstikoostajale nõu, kuidas väljendada selgemalt, täpsemalt ja eelistada eesti keelt, ning tutvustab selge keele väljendusvahendeid. „Ametniku soovitussonastikku” sobib kasutada ÕS-i lisamaterjalina, kuna selles on lisaks sõnaseletustele autentsed näitelauseid koos parema sõnastuse soovitustega, põhjendused ning sageli ka viited samateemalistele veebiartiklitele.

Kantseliit¹ mõjutab paljude keelt, kuna bürokraatlikke ametitekste tuleb lugeda ja kirjutada aina rohkem. Osa inimesi eelistab ka suuliselt esinedes kantseleikeelt, selle asemel et rääkida selgelt ja lihtsalt. Et tekst mõjuks võimalikult „targalt” ja keeruliselt, võetakse kasutusele tühisõnad, ületuletus ja liiased väljendid². Osa keelekasutajate, küllap peamiselt ajakirjanike soov on torgata silma, mõjuda „moodsalt”, püüda tähelepanu, panna ennast kuulama või lugema – siit tulevad võõrsõnade liigtarvitus, toorlaenud ja stambid³. Pahatihti peab eestikeelses tekstis esinevatele sõnadele antud tähendust otsima hoopis inglise keele sõnastikust. Ühelt poolt riskivad kantseliidirohkete tekstide autorid naeruväärsusega, teisalt – mis veel hullem – sellega, et nende tekst on arusaamatu. Ametlik tekst peaks olema selges keeles ja üheselt mõistetav.

¹ **Kantseliit** – keerukas, ebamäärane ja raskesti mõistetav keelekasutus, mille tunnused on näiteks nimisõnadega liialdamine, tühisõnade (nt *läbi viima*, *teostama*) ja stampväljendite (nt *täna sel hetkel*) kasutamine.

² **Tühisõna** – sõna, mis ei lisa lausele mõtet; **ületuletus** – tuletusliidetega liialdamine, liiteid on sõnas rohkem kui mõistmiseks tarvilik, nt *aktiviseerima*, *koheselt*, *ööpäevaringselt*; **liiane väljend** – väljend, milles on sisukordus (nt *ette ennustama*, *pidulik tseremoonia*).

³ **Toorlaen** – võõrkeelest otse üle võetud sõna või väljend, mille asemel on enamasti soovitatav kasutada omasõna, nt *briifima*, *kontroller*; **stamp** – sõna või väljend, mida kasutatakse liiga sageli ja igal pool ning mis seetõttu on stiili poolest kulunud.

„Ametniku soovitussonastik”

- täpsustab võõrsõnade õigeid, kokkulepitud tähendusi;
- juhib tähelepanu võõrsõnade liigtarvitusele ja pakub teisi võimalusi;
- soovitab tsitaatsõnadele täpsemaid ja selgemaid omavasteid;
- juhendab, kuidas vältida toor- ja tähenduslaene⁴;
- pakub (sageli eurodokumentidest pärinevate) toortõlgete asemele mõttetõlkeid;
- annab valiku levinumaid õigekirjavigu ehk sõnu, mille õigekirjas sageli eksitakse;
- õpetab näitelausete varal hulga sõnade normikohast sõltumust ehk rektsiooni;
- aitab vältida liiaseid väljendeid ja tuletisi ning sisukordusi.

„Ametniku soovitussonastikus” on üle 1200 märksõna, kuid sõna või väljendi esinemine selles sonastikus ei tähenda iga kord, nagu oleks selle kasutus igasuguses kontekstis taunitav, vaid enamasti oleme soovinud juhtida tähelepanu, kuidas on võimalik väljenduda teisiti, eeskätt täpsust ja selgust nõudvates tekstides.

Sonastiku kasutaja leiab eest ÕS-ist tuttava punase-rohelise vastanduse – ÕS-i eeskujul on sõna või väljend, mille kasutusele tähelepanu juhitakse, näitelauses punast värvi, sama lause uues ja paremas sonastuses aga roheline. Ka soovitude järjekord on nagu ÕS-is – taunitav lause on eespool ja soovitused järgnevad noolele.

Nagu on näidanud keelenõuandetöö, huvitab inimesi, kust mingi soovitus või reegel pärineb, seetõttu püüdsime igale soovitusele lisada põhjuse, miks keelekorraldajad eelistavad näidatud sõna või kasutust vältida, soovitavad teistsugust sõltumust vms. Kasutaja jaoks koostasime ka väikese seletusloendi, kus seletame põhjendustes kasutatud keeletermineid (mõned näited on ka selle artikli allmärkustes). Kogu sonastikku korruga kasutaja näha ei saa, vaid põhjenduses esinev termin on punktiiriga alla joonitud ja kui viia kursor allajoonitud sõnale, avaneb lühike sõnaseletus.

„Ametniku soovitussonastik” on eesti keele instituudis uus sonastikutüüp, mida on sobivuse korral kavas edaspidigi arendada. Sonastiku

⁴ **Tähenduslaen** – võõrkeele mõjul omasõnale juurde laenatud tähendus, nt istuv tähenduses 'võimul olev'.

valmimist toetas haridus- ja teadusministeeriumi riiklik programm „Eesti keel ja kultuurimälu”. Sõnastik sai valmis 2012–2013 eesti keele instituudi elektroonilises sõnastikusüsteemis **ΞLex**, koostajad ja toimetajad olid eesti keele instituudi keelekorraldajad Tiina Paet, Argo Mund ja Tuuli Rehemaa.

Loodame, et „Ametniku soovitus sõnastik” aitab tekstitegijatel paljudest keelekaridest ohutumalt mööduda. Head kasutamist!

Tuuli Rehemaa

OK